

TOMASZ PUDŁOCKI, *Teofil Kormosz – adwokat, społecznik, poseł*, „Nasz Przemyśl” 2018 nr 2 s. 41, portret

W historii Przemyśla mało kto zasłużył na upamiętnienie tak bardzo jak on. Był jednym z kilku osób, dzięki których energii i przedsiębiorczości nie tylko mniejszość ukraińska stała się najlepiej zorganizowaną w Galicji (po Lwowie), ale i samo miasto zyskało wiele ważnych i potrzebnych instytucji życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego. Jest jednym z najlepszych przykładów zaangażowania przemyskich adwokatów w tworzenie w Przemyślu silnego i ambitnego środowiska twórczego.

Teofil Kormosz urodził się 25 I 1863 r. w Rzeczyczanach koło Gródka. Pochodził z rodziny księży grekokatolickich – zarówno dziadek Jurij, jak i ojciec Iwan byli proboszczami w Woli Arłamowskiej. W 1885 r. ukończył studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Lwowskiego. Już od początku studiów, tj. od 1881 r. angażował się w prace uniwersyteckiego Kółka Prawnego, działającego przy Czytelnicy Akademickiej. Praktykę podjął w kancelariach dra W. Czaykowskiego i dra F. Dolińskiego w Przemyślu. W 1887 r. złożył egzamin adwokacki (kończący się doktoratem) i rozpoczął pracę w Przemyślu jako adwokat. 10 lat później zasłynął przy obronie ukraińskich chłopów podczas procesów powstałych na fali wyborów do parlamentu wiedeńskiego. Przez wiele lat wchodził w skład zarządu Izby Adwokatów w Przemyślu.

Bardzo szybko włączył się w działalność miejscowej ukraińskiej społeczności, przede wszystkim kładąc ogromny nacisk na ich zabezpieczenie finansowe. W 1894 r. założył pierwsze w Galicji Towarzystwo

Kredytowe „Wira”, a następnie „Ukraińska Szczędnycia”, „Miszczańska Kasa”, których fundusze przeznaczane były na rozwój ukraińskiego życia społecznego w Przemyślu. Współpracował przy powołaniu we Lwowie wielu centralnych organizacji ukraińskich jak: Narodna Torhiwla, Dniester, Centrobank, Związek Rewizyjny Spółdzielni Ukraińskich, Silśkyj Hospodar, Narodna Hostynycia, Centrosojuz, Masłozojuz. Opracował i napisał *Практичний підручник для товариств задаткових* (Praktyczny podręcznik dla stowarzyszeń kapitału – 1895; 1912), który stał się przewodnikiem do zakładania spółdzielni kredytowanych w Galicji, zwanych na jego cześć „кормошівки” (kormosziwki).

W 1895 r. z jego inicjatywy kupiono i odnowiono dom na potrzeby społeczności ukraińskiej przy ul. Tatarskiej 4. Należał do jednych z pomysłodawców i głównych działaczy społecznego komitetu, dzięki któremu w latach 1900–1904 r. wybudowano ukraiński Dom Narodowy (uroczyście otwarty 1 XI 1904 r.). Znalazło w nim siedzibę wiele organizacji i instytucji, których sam był członkiem i animatorem.

Jako członek przemyskiej „Besidy” (a potem jej przewodniczący) był w 1891 r. jednym z pomysłodawców powołania Towarzystwa Śpiewaczego „Bojan”. Był też prezesem miejscowego oddziału Proświty, a od 1924 r. miejscowego oddziału Instytutu Muzycznego im. Łysenki. Kormosz ma także ogromne zasługi przy rozwoju ukraińskiego szkolnictwa. Wspierał realizację budowy gmachu Ukraińskiego Instytutu dla Dziewcząt przy ul. Kapitulnej, Bursy św. Mikołaja przy ul. Basztowej 25 i kolejnego przy ul. Basztowej 34, a także budynku szkoły im. M. Szaszkewycza przy ul. Smolki 10.

W 1913 r. został wybrany posłem do Sejmu Krajowego Galicji z IV kurii. Po wybuchu I wojny światowej wraz z innymi ukraińskimi działaczami został ewakuowany do Wiednia. Już w 1915 r. powrócił do Przemyśla i stanął na czele Ukraińskiej Rady Narodowej (wcześniej Ogólnej Rady Ukraińskiej) – organizacji zrzeszającej wszystkie miejscowe organizacje tej narodowości. Jako przewodniczący Rady brał udział w negocjacjach podczas polsko-ukraińskich walk o Przemyśl w listopadzie 1918 r. Potem był internowany w obozie w Dąbiu pod Krakowem.

Po zakończeniu wojny polsko-ukraińskiej zaangażował się w odtwarzanie ukraińskich organizacji społecznych, jak: Bojan, czy Muzeum „Strywihor”. Aktywnie współpracował z tygodnikiem „Український Голос” (Ukraiński Hołos). Działał również w Powiatowym Związku Spółdzielczym, Towarzystwie Sokił, Bractwie Miszczanśkim. Nie zrezygnował z działalności politycznej. W 1925 r. stanął na czele miejscowego oddziału Ukraińskiego Zjednoczenia Narodowo-Demokratycznego (UNDO), będącą w 20-leciu jedną z głównych partii popieranych przez miejscowych Ukraińców. 2 II 1925 r. był głównym organizatorem słynnego wiecu przeciwko wprowadzaniu celibatu w Kościele greckokatolickim podczas sporu wiernych z ks. bp. J. Kocylowskim.

Prywatnie Kormosz był człowiekiem charyzmatycznym, otwartym i słynął jako doskonały tancerz i wodzirej na wielu zabawach tanecznych. Ożenił się z Ołeksandrą Hordynską, również zaangażowaną w życie miejscowej inteligencji, z którą miał kilkoro dzieci (córka Ołena, ur. 7 IX 1899 r. ukończyła Gimnazjum Bazyliańek we Lwowie i była studentką Uniwersytetu Lwowskiego).

Zmarł 26 XI 1927 r. w Przemyślu i pochowany został na Cmentarzu Głównym. W sali Domu Narodowego ufundowano tablicę mu poświęconą, która przetrwała liczne zawieruchy dziejowe i jest do zobaczenia w sali widowiskowej.